Idrott, kön och genus

EN KUNSKAPSÖVERSIKT

Förord

Den svenska idrottsrörelsen är med sina tre miljoner medlemmar och cirka 600 000 ideella ledare en viktig del av det svenska samhället.

Under senare år har relationen mellan idrotten och samhället blivit ett område som fått allt mer uppmärksamhet av forskare och studenter på högskolor och universitet i Sverige. Frågor om idrottens roll i samhället lyfts idag på många humanistiska och samhällsvetenskapliga institutioner i landet.

Denna rapport är den andra i en serie kunskapsöversikter om svensk samhällsorienterad forskning om idrott. Rapporten sammanfattar kortfattat humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning om idrott, kön och genus. Varje rapport i serien fokuserar på ett kunskapsområde, går igenom de viktigaste studierna och presenterar de mest betydelsefulla resultaten.

Rapporten vänder sig i första hand till dig som vill ha mer kunskap om forskning kring idrottens samhällsnytta. Den är till för dig som i ditt arbete eller som förtroendevald inom idrotten möter beslutsfattare i kommuner och näringsliv.

Rapporten är sammanställd av Johan R Norberg och Susanne Ljunglöf. Johan R Norberg är doktorand i historia vid Stockholms universitet och arbetar med en avhandling om idrottsrörelsens förhållande till staten 1919-1970. Susanne Ljunglöf leder projektet ”Idrottsresurser på lika villkor” på Riksidrottsförbundet (RF). Rapporten är framtagen inom ramarna för RF:s projektområde Idrottens samhällsnytta, vilket hör till den idrottspolitiska enheten inom Riksidrottsförbundet.

Stefan Bergh, Idrottspolitisk chef
Riksidrottsförbundet i februari 2003

Innehåll

Inledning **7**
Kön, genus, jämställdhet och jämlikhet 7
Genusforskningen i Sverige 8
Forskning om genus och idrott 8

Kvinnors och mäns motions- och idrottsvanor **10**
Motions- och idrottsvanor i förändring 10
Kvinnor och män inom idrotten 15

Skilda villkor för kvinnors och mäns idrottsutövande **16**
Kvinnors idrott på mäns villkor 16
Kvinnor missgynnas av offentliga fritidssatsningar 18
Könsskillnader i barns och ungdomars idrottsvanor 20
Elitidrottande kvinnors väg till guldmedaljen 24

Genusteoretiska och filosofiska perspektiv **25**
Barns föreställningar om idrott och genus 25
Iscensättning av kön inom ungdomsfriidrotten 27
”Sexponeringen” inom damidrotten 28
Varför ska kvinnor och män tävla var för sig? 29

Vidare läsning **31**

Fotnötter **33**

Inledning

Kvinnor och män har under alla tider idrottat. Detta har däremot inte alltid avspeglat sig i den svenska idrottsrörelsen. Under stor del av 1900-talet var den organiserade idrotten ett utpräglat manligt revir. I många idrotter, framförallt fysiskt krävande grenar och lagsporter, var kvinnligt deltagande länge otänkbart. Och argumenten mot kvinnoidrotten var många och av vitt skilda slag; att idrott stred mot den ”kvinnliga naturen”, var ”opassande” och utgjorde en allvarlig hälsofara. Så sent som 1953, hela 50 år efter RF:s bildande, var endast 15 procent av förbundets medlemmar kvinnor. Men sedan dess har mycket hänt. Successivt har allt fler kvinnor börjat idrotta och erövrat traditionellt ”manliga” idrotter. Och idag, när RF fyller hundra år är cirka 37 procent av de aktiva idrottsutövarna kvinnor medan 63 procent är män.

Kvinnornas intåg i idrottsrörelsen är till stor del ett led i en historisk process och svensk samhällsutveckling. Men det är även resultatet av ett kontinuerligt jämställdhetsarbete inom RF under de senaste 25 åren. Redan 1977 antogs det första handlingsprogrammet för kvinnlig idrott. Vid riksidrottsmötet, RIM, 1989 antogs därefter Idrottens jämställdhetsplan inför 90-talet, vilken jämställdhetsarbetet fortfarande bygger på.

Skilda förutsättningar

Att nästan hälften av den svenska idrottsrörelsen idag består av kvinnor, medför dock inte nödvändigtvis slutsatsen att flickor och pojkar, kvinnor och män, numera idrottar på samma sätt och under samma förutsättningar. Tvärtom har en relativt omfattande och mångfacetterad idrottsforskning visat att vårt val att idrotta, och i vilka former, alltjämnt påverkas av idéer om ”kvinnligt” och ”manligt”. På idrottens alla nivåer, från barns fria idrottslekar till den yppersta eliten, finns faktorer som på olika sätt skapar skilda förutsättningar och villkor för kvinnors och mäns idrottande. Om detta handlar denna forskningsöversikt.

Syftet med rapporten är att presentera svensk samhällsvetenskaplig idrottsforskning som behandlar frågor om kön och genus. Redogörelsen omfattar dels studier av kvinnor och mäns delaktighet i idrottsrörelsen (skillnader i idrottsval, erfarenheter och samhällets resursfördelning), dels studier av hur idrotten formas av, skapar och påverkar vår syn på vad som är ”kvinnligt” och ”manligt”.

En forskningsöversikt av detta slag kan inte göras utan vissa reservationer. Framförallt är det inte möjligt att presentera hela det rådande forskningsläget. Den genusrelaterade idrottsforskningen är allt för omfattande och i ständig tillväxt. Ambitionen är därför mer begränsad: att ge exempel på aktuella forskningsresultat inom detta breda fält och förhoppningsvis uppmuntra till vidare läsning.

Inledningsvis presenteras hur begrepp som ”kön”, ”genus”, ”jämställdhet” och ”jämlikhet” brukar användas i samhällsvetenskapliga sammanhang. Därefter redogörs kortfattat för genusforskningens allmänna utveckling i Sverige och idrottsforskningen i synnerhet. I kapitel två presenteras därefter ett antal studier i mäns och kvinnors idrotts- och motionsvanor. Kapitel tre behandlas idrottens skilda villkor ur ett könsperspektiv. Kapitel fyra ger exempel på genusteoretiska och filosofiska studier. Rapporten avslutas med en litteraturlista för vidare läsning.

Kön, genus, jämställdhet och jämlikhet

Inom den forskning som problematiserar kvinnor och män använder man ofta begreppen ”biologiskt kön” och ”genus” i olika betydelser. Genus kommer från det engelska ordet ”gender” vilket började användas inom den amerikanska och engelska kvinnoforskningen på 1970-talet. Begreppet används i forskningssammanhang för att förklara skillnader mellan könen som inte är biologiskt givna utan socialt formade. Biologiskt kön hänvisar på motsvarande sätt till kvinnors och mäns fysiska skillnader. Det finns dock ingen enkel förklaring till begreppen. Än idag saknas konsensus inom forskarvärlden för hur begreppen bör användas.[1]

Jämställdhet är ett normativt begrepp som rör relationen mellan kvinnor och män. I en regeringsskrivelse, *Jämställdhetspolitiken inför 2000-talet,*[2] definieras jämställdhet som att kvinnor och män skall ha samma rättigheter, möjligheter och skyldigheter inom alla väsent-

liga områden i livet. Det gäller eget arbete och försörjning, inflytande i samhället, vård av hem och barn samt kroppslig integritet.[3]

Jämlikhet är ett vidare begrepp och avser rättvisa förhållanden mellan alla individer och grupper i samhället och utgår ifrån att alla människor har lika värde oavsett kön, etnicitet, sexuell läggning, social tillhörighet e t c.

Genusforskningen i Sverige

Den svenska genusforskningens första fas kännetecknades av ett allmänt intresse för kvinnor och kvinnors situation. Man ville lyfta det som den tidigare forskningen glömt bort, det vill säga kvinnorna. Forskningen har sedan dess utvecklats och betoningen har snarare kommit att ligga på relationen mellan könen och på hur kön och genus konstrueras.[4]

Historikern Yvonne Hirdman är en av de mest inflytelserika svenska forskarna inom området och hennes teorier om genussystemet har påverkat såväl den svenska genusforskningen som den svenska jämställdhetspolitiken. För Hirdman är genus relaterat till makt och ett maktsystem. Hon menar att vi hela tiden kategoriserar och tolkar biologiska skillnader mellan människor. Detta skapar hierarkier och olikheter mellan kvinnor och män. Hirdman talar om genussystemets två logiker:

1. ”Könens isärhållande” - det vill säga att inte blanda manligt och kvinnligt
2. ”Den manliga normens primat” - det vill säga att det manliga alltid står över det kvinnliga i hierarkisk ordning.

Dessa två logiker kan avläsas i livets och samhällets alla olika situationer och institutioner. Ett exempel är arbetsmarknaden där kvinnor och män ofta återfinns på skilda arbetsplatser eller befinner sig i olika hierarkiska positioner med följden att män gynnas.

Mansforskning

I slutet av 1980-talet etablerades även mansforskningen i Sverige.[5] Ibland uppfattas mansforskningen som en ny gren inom genusforskningen med särskilt intresse att kritiskt problematisera maskulinitet och mannen som socialt kön. På så sätt visas att inte bara kvinnlighet utan även manlighet är socialt konstruerat och föränderligt. Forskningsfältet har således växt, utvecklats och nya inriktningar har tillkommit. Förutom mansforskningen finns numera även exempelvis ”queerstudies”, och gay- and lesbian studies. Det gemensamma för dessa perspektiv är att de inte tar heterosexualitet för givet, lika litet som kvinno- och genusforskningen tagit kvinnligt och manligt för givet. Även dessa perspektiv kan ses som en del av genusforskningen. En del föredrar dock bredare beteckningar av hela forskningsfältet, såsom sexualitetsforskning eller sexualitetshistoria.[6]

Sammanfattningsvis har forskningen alltså gått från kvinnoforskning till genusforskning. Med denna begreppsförändring tydliggörs att forskningen numera inte enbart studerar kvinnor och kvinnliga områden/verksamheter utan istället problematiserar hur genus formar alla individer i samhället.

Forskning om genus och idrott

I samband med att frågor om idrottens fostrande roll väcktes på slutet av 1960-talet, växte även intresset av pedagogisk-, humanistisk- och samhällsvetenskaplig idrottsforskning. Kön och könsskillnader blev ett centralt tema.[7] I flera av 1970-talets idrottsrelaterade doktorsavhandlingar diskuterades könsproblematiken. Detta skedde dock främst deskriptivt, det vill säga man beskrev idrotten och idrottsrörelsen utifrån ett könsperspektiv.[8] Det dröjde ända till 1989 innan den första feministiska idrottsavhandlingen lades fram. Genombrottet skedde med pedagogen Eva Olofsson som vid Umeå universitet disputerade på avhandlingen med titeln *Har kvinnorna en sportlig chans? - den svenska idrottsrörelsen och kvinnorna under 1900-talet*. Syftet med avhandlingen var att beskriva och förstå villkoren för kvinnors deltagande i idrott, såsom de uppställts av Riksidrottsförbundet och dess medlemsorganisationer.[9] Hon beskrev således idrottens genussystem med slutsatsen att ”idrotten har skapats av och för män och dessutom beskrivits av män”.[10]

Under 1990-talet, parallellt med att Riksidrottsförbundet arbetade med idrottens jämställdhetsplan, initierade förbundet även en mängd studier och undersökningar med fokus på just idrott och genus. Studiernas syfte

var främst att förbättra kvinnors villkor inom idrottsrörelsen både som aktiva och ledare.[11] Några exempel är *Jämställd idrott - Kartläggning av attityder till jämställdhet bland ledande personer*[12] samt *Tiden hjälper till men räcker inte.*[13] Även ett antal böcker och studiematerial om ledarskap för och av kvinnor/tjejer togs fram.

Inspirerad av genusforskningen uppstod under samma period en ny gren av idrottsrelaterad samhälls- och beteendevetenskaplig forskning. Ett antal studier och avhandlingar med så kallade konstruktivistiska förtecken skrevs, det vill säga forskning med antagandet att kön och könsskillnader främst är kulturellt och socialt skapade. Några exempel, som även presenteras senare i denna rapport, är Birgitta Fagrells *De små konstruktörerna* (2000) samt Håkan Larssons *Iscensättning av kön i idrott* (2001). Parallellt publicerades också ett antal studier om män och idrott, däribland pedagogen Per Nilssons *Fotbollen och moralen*, (1993), och historikern Jens Ljunggrens *Kroppens bildning - Linggymnastikens manlighetsprojekt*, (1999).

Idag är fokus på genus

Pedagogen Håkan Larsson menar att medan idrottsrörelsen på 1990-talet gick från ett likhetstänkande vad det gäller synen på kvinnor och män, till ett särartstänkande har *"den idrottsrelaterade beteende- och samhällsvetenskapliga idrottsforskningen arbetat sig bortom frågan om likhet och särart".* [14] Det har inneburit att forskare idag snarare studerar bilder av flickor och pojkar, kvinnor och män, än kön och könsskillnader. Begreppsmässigt kan man säga att den samhällsvetenskapliga genusforskningen kring idrott har följt den generella genusforskningen och gjort en övergång från att fokusera på kön till att fokusera på genus. Larsson menar vidare att man även kan skönja en annan övergång: från att problematisera kvinnan till att problematisera mannen. Även här kan vi se tydliga paralleller med genusforskningen i allmänhet.

Det finns fortfarande många vita fält inom den idrottsrelaterade genusforskningen. Exempelvis har det hittills producerats mycket lite forskning i Sverige om idrott kopplat till identitetsskapande och sexualitet. Avhandlingar med queerteoretiska forskningsansatser lyser fortfarande med sin frånvaro. Eller som Håkan Larsson formulerar saken: *"Den moderna människan är i den idrottsrelaterade forskningen inte en utan två, man och kvinna - och kanske fler ändå?"* [15] Om idrottsforskningen kommer att följa genusforskningen även på detta område kan bara framtiden utvisa.

Kvinnors och mäns motions- och idrottsvanor

Motions- och idrottsvanor i förändring

Forskare:
Lars-Magnus Engström, professor i beteendevetenskaplig idrottsforskning vid Lärarhögskolan i Stockholm

Bengt Larsson, universitetsadjunkt i pedagogik vid Lärarhögskolan i Stockholm

Adress:
Lärarhögskolan i Stockholm
Box 34103
100 26 Stockholm

Per Nilsson, professor i pedagogik och rektor för Idrottshögskolan i Stockholm

Adress:
Idrottshögskolan i Stockholm
Box 5626
114 86 Stockholm

Mycket av den rådande kunskapen om den svenska befolkningens motions- och idrottsvanor kan tillskrivas Lars-Magnus Engströms långa och omfattande forskargärning. Engström är pedagog och professor i beteendevetenskaplig idrottsforskning vid Lärarhögskolan i Stockholm. Hans egna undersökningar om kvinnors och mäns motionerande har pågått sedan slutet av 1960-talet och resulterat i en strid ström av böcker och rapporter. Som ledare för en grupp idrottsforskare vid Lärarhögskolan i Stockholm har Engström även bidragit till ett stort antal avhandlingar i idrottspedagogik under senare år.

Av Engströms egna forskningsprojekt bör framförallt två nämnas. Det första brukar vanligtvis benämnas LIV-90-studien. Detta är en så kallad tvärsnittsstudie som utfördes i början av 1990-talet på initiativ av Korpen.[16] Det övergripande syftet var att belysa sambandet mellan levnadsvanor, fysisk prestationsförmåga och hälsotillstånd. Totalt ombads drygt 2200 slumpmässigt utvalda personer i åtta län att delta. Av dessa valde 85 procent att besvara ett omfattande frågeformulär medan 64 procent även medverkade i tester av deras fysiska prestationsförmåga.

Det andra forskningsprojektet är en så kallad longitudinell studie där samma undersökningsgrupp följts under en längre period.[17] Denna undersökning påbörjades redan i slutet av 1960-talet i form av en kartläggning av idrottsvanorna hos drygt 2000 elever i årskurs åtta. Engström har därefter kontinuerligt följt denna grupp fram till idag och på så sätt fått goda möjligheter att studera hur motions-, idrotts- och fritidsvanor varierar mellan olika samhällsgrupper och förändras i takt med stigande ålder.

Ett viktigt bidrag inom detta område är även pedagogerna Per Nilssons och Bengt Larssons brett upplagda studie av ungdomars fritids- och kulturliv. Båda forskarna härrör från Engströms forskargrupp. Forskningsprojektet utfördes i mitten av 1990-talet på uppdrag av RF, Statens kulturråd och Ungdomsstyrelsen. Undersökningen byggde på två delstudier: en riksrepresentativ och en kontextuell. I den förstnämnda fick drygt 3000 ungdomar mellan 13 och 25 år besvara en postenkät rörande sina fritidsvanor. Den följande kontextuella studien omfattade närmare 1600 ungdomar i 16-årsåldern i fyra socioekonomiskt, geografiska och etniskt skilda miljöer. Det var ungdomar tillhörande en utpräglad skogsbygd i norra Dalsland och södra Värmland (Bengtsfors/Årjäng), en mellanstor stad (Luleå), Stockholms innerstad (Södermalm och Östermalm) och Stockholms södra och invandrartäta förorter (Flemingsberg, Tumba och Vårby). Även denna delstudie baserades på en större enkät men kompletterades med intervjuer och information från berörda kommuner.

Ungdomars fritids- och idrottsvanor

Vad vet vi då om det svenska folkets idrottande och om skillnaderna mellan kvinnor och män? Låt oss börja med barn- och ungdomsidrotten. Utan tvekan tillhör idrott ungdomens mest populära fritidssysselsättningar. När till exempel Nilsson och Larsson i sin riksrepresentativa studie frågade ungdomar vilka aktiviteter de utförde på sin fritid, sade sig över 40 procent idrotta, antingen i föreningsregi eller

utanför. Även när frågan omformulerades i den kontextuella studien till vilka aktiviteter som ungdomarna ”tyckte mest om” att utöva, så placerades idrotten högt. Resultatet visade att hela två tredjedelar av samtliga tillfrågade 16-åringar omnämnde någon form av idrott bland de aktiviteter som betydde mest för dem. Här framträdde intressant nog även vissa könsmässiga skillnader, såsom att många pojkar framhöll att man gillade särskilda idrottsgrenar (framförallt fotboll och basket) medan de unga kvinnorna använde mer allmänna termer som ”att idrotta, att träna”.

Forskning har även visat att ungdomsidrotten ständigt förändras. Genom att sammanföra ovan nämnda undersökningar får vi följande bild av utvecklingsprocesser inom ungdomens idrottande från slutet av 1960-talet till seklets slut.

inaktiva kraftigt ökat från slutet av 1960-talet till idag.

Pojkar tränar mest och minst

Vidare kan konstateras att ungdomens föreningsidrottande minskar med stigande ålder. I Nilssons och Larssons riksstudie framkom till exempel att 62 procent av ungdomarna i åldern 13-15 år var medlemmar i en idrottsförening. Bland 16-18-åringar var andelen 52 procent, för att därefter sjunka till 33 procent hos 19-25-åringar. I samma forskningsprojekt noterades även könsrelaterade skillnader i omfattningen av ungdomars motionerande. Mer konkret var mönstret att pojkar genomgående dominerade bland de mest aktiva, det vill säga personer som sade sig bedriva regelbunden träning flera gånger i veckan. Pojkarna var samtidigt, med

Tabell 1.

15-åriga stockholmares idrottsaktiviteter 1968 och 1992 samt 16-åringars idrottande 1997 (procent). Aktivitetsnivån avser fysisk aktivitet motsvarande minst joggning utförd minst en gång per vecka.

	Aktiva inom föreningsidrotten		Aktiva utom föreningsidrotten		Ej aktiva	
	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar
1968	14 %	49 %	50 %	37 %	36 %	14 %
1992	38 %	52 %	12 %	10 %	50 %	38 %
1997	36 %	44 %	21 %	16 %	43 %	40 %

Källa: Engström (1998).

Som tabellen visar, ökade andelen medlemmar i idrottsföreningar starkt under perioden 1968-1992, och då särskilt bland flickor. Därefter kan en viss minskning skönjas. Den oorganiserade idrottsutövningen visar en motsatt bild: först en kraftig minskning fram till 1990-talets början, framförallt bland flickor, för att därefter börja öka igen. Av allt att döma hade föreningsidrotten således en ”formtopp” i början av 1990-talet medan den senaste trenden är ett minskat föreningsidrottande till förmån för idrott i andra former till exempel att jogga eller gå på gym. Detta är särskilt vanligt bland flickor. Vad det gäller de inaktiva går det att skönja relativt små förändringar hos flickorna, medan det bland pojkarna är slående att andelen

undantag för Stockholms invandrartäta förorter, flest bland de inaktiva, alltså personer som nästan inte motionerade alls. Något tillspetsat kan man därför säga att pojkar tenderar att tillämpa principen ”allt eller inget”, medan flickor i större utsträckning väljer att göra ”åtminstone något”. Dessutom framkom, vilket visas i tabellen nedan, att skillnaderna mellan flickors och pojkars föreningsidrottande var större i Stockholmsområdet än i övriga landet. Differensen var allra tydligast i huvudstadens invandrartäta södra förorter, där 53 procent av pojkarna tillhörde en idrottsförening mot endast 21 procent av flickorna.

Tabell 2.
16 åringars medlemskap i idrottsföreningar på fyra orter (procent).

	Andel flickor	Andel pojkar
Bengtsfors / Årjäng	50	53
Luleå	65	67
Stockholm city	43	51
Stockholm syd	21	53

Källa: Nilsson (1998).

Motions- och idrottsvanor hos vuxna

Engström har också utfört studier av den vuxna befolkningens motions- och idrottsvanor. I detta sammanhang bör det påpekas att begrepp som motion och motionsutövning kan definieras på olika sätt. Och som Engström själv understryker, kan olika studier av människors motionsvanor därför ge vitt skilda resultat. En viktig påverkansfaktor är framförallt den enskilde forskarens krav på den fysiska aktivitetens ansträngningsgrad och regelbundenhet. Om man till exempel accepterar långsamma promenader två gånger i veckan om minst 20 minuter, finner man att cirka 80 procent av den yngre befolkningen och två tredjedelar av den äldre befolkningen motionerar. Om kraven istället ställs på regelbunden aktivitet minst två gånger i veckan med medelhög ansträngningsnivå (oftast joggning) blir resultatet följande (se diagram nästa spalt

Figur 1 Andel motionsutövare i olika åldrar

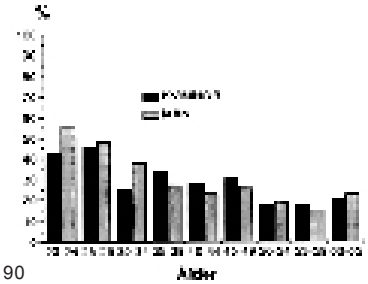

Källa: LIV 90

Resultatet visar att ungefär hälften av de unga vuxna (20-29 år) uppgav sig motionera enligt denna definition. Därefter sker en successiv minskning. Bland medelålders (40-49 år) motionerar en tredjedel och bland äldre (60-65 år) ungefär en fjärdedel. En jämförelse mellan kvinnor och män visar dessutom att männen dominerar i åldersgruppen 20-34 år medan kvinnorna dominerar i ålderskategorin 35-49 år.

Om man istället jämför just skillnader mellan ansträngningsgrad och regelbundenhet, framträder intressanta könsmässiga skillnader, illustrerande i följande tabell.

Tabell 3.
Andel motionsutövare i åldrarna 20-24 år och 50-54 år

	Ålder 20-24		Ålder 50-54	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Hög ansträngning (andfådd och svettig minst 3 ggr/v)	14%	31%	1%	3%
Mer ansträngande motion (joggning, snabb promenad 2 ggr/v)	29%	25%	16%	16%
Lättare ansträngning (t ex promenad minst 2 ggr/v alt. mer ansträngande motion 1 ggr/v)	37%	19%	52%	36%
Inaktiv	20%	25%	31%	45%

Källa: Engström (1993)

Äldre motionerar mindre

Tabellen visar ett minskat motionerande i takt med stigande ålder, och särskilt bland männen. Dessutom ser vi att även vuxna män i högre utsträckning än kvinnor, säger sig både motionera på den högsta ansträngningsnivån och vara mer inaktiva. Principen ”allt eller inget” står sig tydligen hos männen över åldrarna. Resultatet visar också att relativt sett fler kvinnor än män, säger sig bedriva lättare motion. I mellankategorin ”mer ansträngande motion” var de könsmässiga skillnaderna däremot små.

Vidare har Engström visat att vår benägenhet att motionera, och valet av motionsformer, hör samman med vår sociala position. Oavsett hur socialgruppstillhörigheten mättes - i jämförelser mellan yrkeskategorier, månadsinkomst eller utbildningsnivå - framkom att intresset för motion var starkare i de högre samhällskikten än i de lägre. Även i valet av motionsform framkom skillnader. Som exempel kan nämnas att 36 procent av de tillfrågade kvinnorna med högskoleutbildning uppgav att de ägnade sig åt gymnastik och aerobics, mot blott tre procent bland de kvinnor som endast hade grundskoleutbildning. Bland männen återfanns liknande skillnader i fråga om friluftsaktiviteter, vilket engagerade 19 procent bland de med högskoleutbildning, mot tre procent bland männen med enbart grundskoleutbildning.

Slutligen har Engström även undersökt om den vuxna befolkningens idrottande sker inom eller utanför föreningslivet. Resultatet visas i följande tabell.

Tabell 4.
Motionsaktivitet i och utanför idrottsföreningar

Ålder	Tävling i idrottsförening		Motion i idrottsförening		Motion utan idrottsförening		Inaktiv		Totalt	
	Kvinnor %	Män %	Kvinnor %	Män %	Kvinnor %	Män %	Kvinnor %	Män %	Kvinnor %	Män %
20-24	11	33	13	12	56	30	20	25	100	100
25-29	4	22	24	7	53	31	19	40	100	100
30-34	4	13	14	9	51	37	31	41	100	100
35-39	2	7	18	11	53	37	27	45	100	100
40-44	2	4	11	11	51	44	36	41	100	100
45-49	4	7	15	15	53	44	28	44	100	100
50-54	0	6	9	2	60	47	31	45	100	100
55-59	1	3	4	5	57	39	38	56	100	100
60-65	1	1	4	8	54	51	41	40	100	100

Källa: Engström (1993), bilaga B:6

Män dominerar i föreningsidrotten

Som tabellen visar, föredrar de flesta vuxna att motionera och idrotta utanför idrottsföreningarnas ramar. Detta förstärks dessutom med stigande ålder. Över hälften av samtliga kvinnor (oavsett ålder) sade sig motionera utanför föreningslivet. Bland männen ökade denna kategori successivt från 30 procent i åldern 20-24 år till 51 procent i åldern 60-65 år.

Vidare kan konstateras att de unga männen dominerar starkt i den föreningsorganiserade idrotten. Bland 20-24 åringarna sade sig totalt 45 procent av männen antingen tävla eller motionera i en idrottsförening mot endast 24 procent av kvinnorna. Därefter sker en utjämning. Dessutom framkommer att män generellt sett är mer intresserade av att tävla medan kvinnor föredrar tävlingsfri motionsutövning. Slutligen kan noteras att männen (nästan) genomgående dominerade bland de helt inaktiva.

Kvinnor och män inom idrotten

Ola Andersson och Susanne Ljunglöf, Riksidrottsförbundet

Adress:
Riksidrottsförbundet
Idrottens Hus
123 87 Farsta

Ovan presenterade bild av kvinnors och mäns idrottsutövande kan kompletteras med statistik sammanställd inom RF. Förbundet samlar årligen in uppgifter från sina 67 specialidrottsförbund rörande den könsmässiga fördelningen såväl bland aktiva medlemmar som bland medlemmar på olika förtroendeposter. För den intresserade rekommenderas rapporten *"Kvinnor och män inom idrotten - statistik från Riksidrottsförbundet"*, som kan hämtas hem elektroniskt via RF:s hemsida (www.rf.se) eller beställas av RF.

Könsspecifika skillnader bland de aktiva idrottsutövarna

Utifrån specialidrottsförbundens egna uppgifter från 2001 består RF-idrotten totalt sett av 37 procent kvinnor och 63 procent män. Flest aktiva kvinnor och män finns inom följande idrotter:

Tabell 5.
Idrotter inom RF med störst antal aktiva kvinnor och män

Idrotter med störst antal aktiva kvinnor	
Gymnastik	198 711
Fotboll	183 306
Ridsport	182 836
Golf	143 600
Friidrott	138 709
Idrotter med störst antal aktiva män	
Fotboll	420 714
Golf	330 700
Skidor	123 228
Skolidrott	112 617
Korpen	103 132

Källa: RF (2002)

En mer ingående granskning visar att endast åtta av RF:s 67 specialidrottsförbund har kvinnlig majoritet. Dessa idrotter är ridsport (85%), konståkning (85%), gymnastik (83%), dansport (59%), simning (59%), friidrott (58%), akademisk idrott (56%) och volleyboll (51%). Lägst andel kvinnor återfinns inom ishockey (3%) och styrkelyft (5%).

Kvinnor och män på beslutande positioner

Men att kvinnorna idag utgör 37 procent av de aktiva idrottsutövarna i RF innebär inte att de i samma utsträckning återfinns på ledande befattningar. I specialidrottsförbundens styrelser uppgår kvinnorna till i genomsnitt 24 procent. Denna fördelning har varit konstant de senaste åren och innebär att tre av fyra styrelseledamöter således är män. På ordförandenivå uppgår andelen män till hela 87 procent mot kvinnornas 13 procent. Något jämnare är könsfördelningen bland specialidrottsförbundens generalsekreterare, där andelen är 76 procent män mot 24 procent kvinnor.

Vidare kan konstateras att endast 17 specialidrottsförbund hittills lyckats uppnå RF:s jämställdhetsmål, det vill säga att kvinnor och män skall vara representerade med minst 40 procent vardera inom alla rådgivande och beslutande organ. Av övriga 50 förbund dominerar männen.

Skilda villkor för kvinnors och mäns idrottsutövande

Kvinnors idrott på mäns villkor

1995 års Fritidsutredning Gertrud Åström

SOU 1996:3 Fritid i förändring. Om kön och fördelning av fritidsresurser.

Slutbetänkande från 1995 års fritidsutredning

En relativt omfattande forskning har noterat skilda villkor för kvinnors och mäns idrottsutövande. Ett första exempel är *1995 års fritidsutredning.* Utredningen tillsattes i maj 1995 med uppdrag att dels kartlägga kvinnors och mäns fritidsvanor, dels analysera fördelningen av offentliga resurser till fritidsverksamhet ur ett jämställdhetsperspektiv. Till särskild utredare utsågs samhällsforskaren Gertrud Åström. Utredningsarbetet var brett upplagt. Inledningsvis sammanställdes en forskningsöversikt rörande svensk och internationell fritidsforskning.[20] Därefter inventerades ett antal befintliga undersökningar om medborgarnas fritidsvanor, såsom Statistiska centralbyråns (SCB) studier av levnadsförhållanden och kommunernas kultur- och fritidsvaneundersökningar. Dessutom gjordes ett antal egna undersökningar, bland annat en enkätundersökning riktad till Sveriges samtliga kommuner (i samarbete med Svenska kommunförbundet) och en specialstudie av åtta utvalda kommuner utifrån deras egna kultur- och fritidsvaneundersökningar.

Fritidsutredningens huvudbetänkande presenterades i januari 1996 (*SOU 1996:3, Fritid i förändring. Om kön och fördelning av fritidsresurser*). Även om rapporten analyserade befolkningens fritidsvanor i sin helhet, fick idrotten stort utrymme. På så sätt utgör betänkandet ett viktigt bidrag till svensk idrottsforskning ur ett genusperspektiv och särskilt i frågor rörande det offentliga idrottsstödets fördelning mellan kvinnor och män.

Kvinnorna finns inte där pengarna finns

I enlighet med sina direktiv studerade fritidsutredningen de offentliga penningströmmarna inom fritidssektorn. För idrottens del granskades både det statliga och det kommunala stödet. I båda fallen konstaterades dessutom att kvinnorna missgynnades i bidragsfördelningen.

Kvinnlig idrott får mindre statligt stöd

Att bedöma den könsmässiga fördelningen i RF:s bidrag till underliggande förbund, visade sig vara en komplicerad uppgift. Problemet var nämligen att olika beräkningssätt gav vitt skilda resultat. Om man till exempel delade det totala organisationsstödet (203.8 miljoner kronor år 1994) med andelen aktiva kvinnliga idrottsutövare i RF (43 procent) skulle kvinnornas andel av totalbeloppet bli 87,6 miljoner kronor. Men om man istället tillämpade samma beräkningssätt för varje enskilt specialidrottsförbund och därefter summerade beloppen blev kvinnornas samanlagda andel endast 71 miljoner kronor.

Som fritidsutredningen konstaterade, låg förklaringen till de olika beräkningsgrundernas skilda resultat i att kvinnorna inte är jämnt spridda över RF:s specialidrottsförbund: de utgör en majoritet i vissa förbund och en minoritet i andra. Att kvinnorna sammantaget utgör drygt 40 procent av RF:s med-lemskår medför således inte att de automatiskt tillgodogör sig en lika stor andel av idrottens ekonomiska resurser. Därefter tillades att den rådande situationen var otillfredsställande om målsättningen är att det statliga stödet skall fördelas lika mellan kvinnor och män. Eller som utredningen själv formulerade saken: *”kvinnorna finns helt enkelt inte där pengarna finns”.* Slutsatsen blev därför:

”De två sätten att beräkna förhållandet mellan andel aktiva och andel tilldelat bidrag, synliggör den faktiska variationen på tilldelningen av medel till olika idrotter, eller enkelt uttryckt att kvinnlig idrott får mindre stöd. I förlängningen innebär detta att om beslut togs att speciellt stödja kvinnor inom idrotten skulle beräkningsgrunderna för tilldelning av stöd behöva förändras.”

Pojkidrotten gynnas av kommunala bidrag

I fråga om det kommunala stödet till kultur- och fritidssektorn konstaterade Fritidsutredningen inledningsvis att kommunernas stora utgift är anläggningskostnader, 70 procent, medan föreningsbidrag utgör 15 procent. Vidare påpekades, med hänvisning till uppgifter framtagna inom svenska kommunförbundet, att 1990-talet visserligen medförde kommunala besparingar men att idrotten hade klarat sig förhållandevis bra. Mer konkret visade en jämförelse mellan åren 1990 och 1993 en ökning i antalet kommunala ridhallar (cirka 10 procent), ishallar (7,5 procent) och sporthallar (2,1 procent) medan nedläggningar framförallt skett i fråga om utförsåkningsanläggningar (minskning med 4,5 procent) och naturishockeybanor (3,2 procent). Ur ett könsperspektiv framhölls därefter att kommunernas nybyggnationer framförallt gynnade pojkar (vilket delvis förklarades med relativt stora satsningar på musik- och repetitionslokaler) medan särskilda satsningar på flickor i huvudsak hade tagit formen av ridhus.

Under rubriken ”Skenbar rättvisa?” analyserades det kommunala föreningsstödet mer ingående. I avsaknad av faktiska uppgifter om denna bidragsforms könsmässiga fördelning, hölls diskussionen i allmänna termer. Fritidsutredningen framhöll dock att grunden för all kommunal bidragsgivning är aktivitet, det vill säga att bidragen stiger med antalet sammankomster. Och eftersom få fritidssysselsättningar kan uppvisa lika många sammankomster som idrottens föreningar blir följden att bidragssystemet gynnar idrotten i förhållande till andra föreningsverksamheter. Om bidragen dessutom tar hänsyn till antalet aktiva, favoriseras även lagidrotterna. Detta uppfattades inte som helt lämpligt ur ett jämställdhetsperspektiv.

”Dessa olika faktorer ligger i motsatt riktning i förhållande till de fritidsvanemönster som flickor uppvisar. Färre flickor är högaktiva och flickor deltar i mindre utsträckning i lagidrotter än pojkar...Ur ett könsteoretiskt perspektiv kan man säga att bidragens utformning och det sätt som de redovisas på, utgår från pojkar som normen, där det är pojkars sätt att vara som styrt utformningen av bidragen.” [21]

Kvinnor idrottar utanför idrottsföreningarna

I ett särskilt kapitel analyserades även mer allmänna förändringsprocesser i kvinnors idrottsmönster.[22] Med hänvisning till norska studier konstaterades att kvinnor visserligen blivit allt mer idrottsligt aktiva under senare år, men att tillväxten till stor del skett utanför den organiserade föreningsidrotten, till exempel i affärsmässigt organiserade gymlokaler eller i form av joggning och promenader. Denna utveckling analyserades på flera sätt. En första tänkbar förklaring är att kvinnor tenderar att välja idrottsformer som går att anpassa utifrån de betingelser som familj och idrottssamhälle erbjuder. Det som förenar oorganiserade idrottsliga aktiviteter är nämligen att de medför små förpliktelser och ger stora möjligheter till flexibilitet och anpassning.

På individnivå visas detta genom att kvinnor väljer idrottsaktiviteter i sin närmiljö som går att förena med tidsbrist, familjeliv och traditionell arbetsdelning, det vill säga till tillfällen då ”de inte måste finnas till hands för någon annan.”

På strukturell nivå blir följden samtidigt att kvinnor inte i samma utsträckning återfinns inom den offentligt organiserade idrotten och därmed inte heller konkurrerar med männen om utrymme och samhällets resurser. En andra möjlighet är att den organiserade idrottens traditionellt manliga värden i sig bidrar till att kvinnor söker idrott i andra former. Det vill säga att föreningsidrotten av historiska och ideologiska orsaker bygger på typiskt manliga normer som varken är anpassade eller tilltalande för många flickor.

Men oavsett varför många kvinnor väljer idrottsformer utanför den organiserade idrottsrörelsen, underströk fritidsutredningen att kvinnor inte är ointresserade att få del av det offentliga idrottsstödet. Slutomdömet blev därför kritiskt och riktat mot såväl den politiska maktens beslutsfattare som idrottsrörelsens verksamhetsinriktning:

”Problemet kan sägas vara att den offentligt finansierade idrotten inte varit lyhörd för kvinnors behov och att den inte tagit hänsyn till kvinnors livssituation. Verksamhetsformerna har inte anpassats eller skapats utifrån kvinnors behov och kvinnor har därmed varit tving-

ade att själva, utifrån egna premisser, skapa organisationsformer som gör deltagande möjligt."

Kvinnor missgynnas av offentliga fritidssatsningar

Forskare: Ulf Blomdahl, forskningsledare

Adress: Idrottsförvaltningen
Box 8313
104 20 Stockholm

Som ett led i fritidsutredningens arbete, ombads även forskaren Ulf Blomdahl att skriva om de olika undersökningar som gjorts angående resursfördelning inom fritidsområdet. Detta var ett naturligt val. Som forskningsledare i Stockholms stads fritidsförvaltning (numera idrottsförvaltning) har Blomdahl under många år studerat människors fritidsvanor. Resultatet, bifogat som bilaga i fritidsutredningens betänkande, blev en längre artikel innehållande dels långa resonemang om vetenskapliga metoder för att mäta offentligt resursutnyttjande ur ett jämställdhetsperspektiv, dels en ingående analys av Stockholms stads olika satsningar på fritid och kultur. Som en röd tråd i framställningen löpte frågan om det finns fog för antagandet att kvinnorna blivit missgynnade.[23]

Enligt Blomdahl är många vetenskapliga studier av offentligt resursutnyttjande inom fritidsområdet allt för bristfälliga för att ligga till grund för könsmässiga utsagor. Ett första problem är att forskare vanligtvis begränsat sina studier till delar av de offentliga satsningarna, till exempel investeringskostnader, medan en korrekt bild endast ges om både investerings- och driftskostnader beaktas. Ett annat problem är svårigheten att bedöma den faktiska besöksfrekvensen vid olika anläggningar. Som exempel menar Blomdahl att uppgifter om föreningsmedlemskap inte är tillförlitliga för att bedöma hur en idrottsanläggning i praktiken utnyttjas eftersom pojkar ofta tränar mer än flickor. Många av kommunernas fritidsvaneundersökningar har också begränsade svarsalternativ vilka inte till fullo fångar den reella besöksfrekvensen vid olika kommunala anläggningar. Mot dessa metoder förespråkar Blomdahl direkta observationer vid varje enskild anläggning - något som dessutom utförts inom Stockholms fritidsförvaltning sedan början av 1990-talet. Slutligen, menar Blomdahl att många studier saknar ekonomiska beräkningar. Svaret på frågan om kvinnor missgynnas av de offentliga satsningarna på fritidsområdet förutsätter med andra ord både tillförlitliga uppgifter om vad olika anläggningar kostar och i vilken utsträckning dessa utnyttjas av kvinnor och män.

Utnyttjande av Stockholms stads satsningar på idrott

Redan tanken att utföra direkta observationer av besöksfrekvensen vid olika anläggningar skulle säkert verka avskräckande på många forskare. Samtidigt finns det fog för Blomdahls påstående att metoden bäst fångar när, hur och vilka som i praktiken utnyttjar olika anläggningar. Hans redogörelse av situationen i Stockholms stad måste därför både ses som ovanlig och imponerande. I fråga om idrottsanläggningar blev resultatet följande:

Tabell 6.
Könsfördelningen på idrottsanläggningar i Stockholms stad (procent)

	Kvinnor	Män
Konstfrusen hockeybana	10	90
Konstfrusen bandyplan	15	85
Fotbollsplaner	20	80
Motionsspår/skidspår	25	75
Motionscentraler	32	68
Rundbana skridskor	40	60
Friidrottsanläggningar	45	55
Sporthall/gymnastiksal	45	55
Simhall	55	45
Ridanläggning	90	10

Källa: Blomdahl (1996)

Som tabellen visar är skillnaderna ofta stora mellan kvinnors och mäns val av idrottsaktiviteter. Men för att avgöra om detta även innebär att kvinnor missgynnas av den kommunala fritidspolitiken måste uppgifter ovan, enligt Blomdahl, även ställas i relation till vad anläggningarna kostar. Resultatet blir då följande:

Tabell 7.

Antal miljoner kronor som män respektive kvinnor tillgodogjorde sig av Stockholms stads satsningar inom varje verksamhetsområde 1995

	Kvinnor (mkr)	Män (mkr)	Totalkostnad (mkr)
Konstfrusen hockeybana Konstfrusen bandyplan Fotbollsplaner Rundbana skridskor Friidrottsanläggningar	18	87	105
Motionsspår/skidspår	0.3	0.7	1
Motionscentraler	0.3	0.7	1
Sporthall/gymnastiksal	15.5	18.5	34
Simhall	25.5	20.5	46
Ridanläggning	4.5	0.5	5
Summa	64.1	127.9	192

Källa: Blomdahl (1996). Att de fem första kategorierna redovisas tillsammans beror på avsaknaden av möjlighet att bryta ned dessa kostnader i respektive idrottsverksamhet.

Tabellen talar sitt tydliga språk. Av Stockholms stads satsningar på idrott 1995 utnyttjade kvinnor endast 34 procent mot männens 66 procent. Även om bilden kompletterades med Stockholms stads bidrag till idrottsföreningar visades en liknande situation. Enligt Blomdahls uppgifter tillgodogjorde sig kvinnorna endast cirka 35 procent av det totala föreningsbidraget på 31 miljoner kronor år 1995. Slutsatsen blev därmed att det finns fog för påstående att idrottsintresserade kvinnor detta år hade missgynnats av Stockholms stad. Blomdahl tillade dessutom att studien kunde uppfattas som representativ för åtminstone åren 1993-1995 samt att flera faktorer talade för att situationen var likartad - eller till och med sämre - i andra kommuner.

Blomdahl avslutade sin rapport med att diskutera möjliga åtgärder för att rätta till missförhållandena. Hans förslag var bland annat följande:

- Att kommunernas fritids- och kulturnämnder skall fatta beslut om att alla stora enskilda ärenden och summan av alla förslag, i fråga om drift och nyinvesteringar skall beskrivas ur ett könsperspektiv.
- Att de idrottspolitiska satsningarna skall inriktas mot amatörism och bredd istället för professionalism/elit eftersom detta tenderar att gynna kvinnor som kollektiv.
- Om man önskar satsa på flickors idrottande är det i första hand de idrotter som domineras av flickor som skall ha stöd (såsom konståkning, ridning, gymnastik, dans och volleyboll).
- Att kommunerna aktivt bör verka för att RF-idrottande flickor jämställs med pojkarna när det gäller tilldelning av anläggningstider. Att även tilldela tider till föreningsfri idrott gynnar flickor som kollektiv.

Könsskillnader i barns och ungdomars idrottsvanor

Forskare: Stig Elofsson, docent vid institutionen för socialt arbete

Adress:
Institutionen för socialt arbete
Stockholms universitet
106 91 Stockholm

Stig Elofsson, statistiker och docent vid institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet, har under många år forskat i barn och ungdomars fritids- och idrottsvanor. I flera rapporter har dessutom just skillnader i pojkars och flickors preferenser, motiv, prioriteringar och delaktighet inom idrotten behandlats. Till grund för dessa analyser har Elofsson haft ett stort antal fritidsvaneundersökningar av skolelever (mellanstadiet, högstadiet och gymnasiet) i kommuner över hela Sverige att tillgå. Undersökningarna har utformats och bearbetats av Elofsson tillsammans med Ulf Blomdahl inom ramen för idrottsförvaltningens forskningsprogram i Stockholm.

Hur värderar pojkar och flickor idrotten

En fråga som Elofsson intresserat sig för är vilka värden som pojkar och flickor söker inom idrotten.[24] Eller mer konkret: stämmer det, vilket tidigare forskare hävdat, att idrotten upprätthåller traditionella könsroller och att flickor är mer intresserade av sociala relationer och är mindre seriösa och mer ombytliga i sitt idrottande än vad killar är? Som Elofsson även påpekar, är frågeställningen inte minst viktig eftersom debatten om idrottens jämställdhet även inkluderar frågan hur man skall öka kvinnornas delaktighet i idrottsrörelsen.

Hans egna forskningsresultat visar bland annat:

- Att ungdomar oberoende av kön, ålder och tillhörighet i en idrottsförening anser att det viktigaste med idrotten är att ha kul, att få träna och uppleva gemenskap. Däremot är det mindre viktigt att vinna eller att få tillhöra det bästa idrottslaget. Hälsa och sociala värden är således generellt sett överordnat intresset att tävla.
- Vid en jämförelse mellan könen framkommer dock vissa skillnader. Det visar sig nämligen att pojkar tenderar att lägga större vikt vid tävlan och prestationer, att bygga upp sina kroppar och att få spela i det bästa laget, medan flickorna på motsvarande sätt tenderar att framhålla idrottens sociala värden (att träffa kamrater, uppleva gemenskap och att ha roligt). I den senare frågan är skillnaderna dock mindre.

Elofssons slutsats blir därför att den etablerade bilden av pojkars och flickors olika målsättningar med sitt idrottande måste nyanseras. Könsskillnaderna handlar inte främst om att flickor lägger större vikt vid idrottens sociala värden: de handlar snarare om att pojkar lägger större vikt på prestation och tävlan. Att göra denna distinktion är, enligt Elofsson, väsentlig om målet är att öka andelen kvinnor i idrottsrörelsen. För om man accepterar en definition av idrott med tonvikt på prestation och tävlingsinriktning, blir följden:

”...att flickorna i större utsträckning måste socialiseras till att bli mer tävlingsinriktade, något som både kan vara svårt att åstadkomma och knappast är eftersträvandsvärt. Det fortsatta jämställdhetsarbetet måste antagligen direkt ta upp en diskussion kring idrottens kärna - tävlingsinriktningen.”

Ungdomars delaktighet i idrottsföreningar

Elofsson har även studerat pojkars och flickors delaktighet, inflytande och ansvar i idrottsrörelsen. Och även här visar resultatet att man inte entydigt kan hävda tesen att flickor och kvinnor är underrepresenterade på alla nivåer inom den organiserade idrotten.

Mer konkret syftade undersökningen att studera både den formella och den upplevda delaktigheten hos ungdomar (ålder 10-19 år) i lokala idrottsföreningar. Källmaterialet hämtades från fritidsvaneundersökningar i Stockholm och Jönköping. I fråga om den formella delaktigheten framkom följande resultat:

Som visas ovan, var resultatet inte helt entydigt. I vissa frågor saknades dessutom jämförbara uppgifter. Med dessa reservationer kan

Tabell 8:

Formell delaktighet i idrottsförening. Andel (%) av medlemmar i idrottsförening som besökt beslutande möte, lämnat förslag, varit ansvariga för något respektive innehar uppdrag efter ort, stadium och kön

	Stockholm				Jönköping			
	Mellanstadiet		Högstadiet		Högstadiet		Gymnasiet	
	P	F	P	F	P	F	P	F
Besökt beslutande möte	37	33	46	36	-	-	-	-
Varit ansvarig för något	13	12	15	17	-	-	-	-
Lämnat förslag till	19	9	19	11	-	-	-	-
Genomfört beslut	-	-	11	11	-	-	-	-
Uppdrag totalt	18	10	20	27	14	31	31	43
Styrelseuppdrag	5	0	8	7	3	9	14	21
Arbetsgrupp	2	1	2	2	2	6	7	10
Ledare	5	3	5	9	5	12	16	25
Hjälper till	14	10	11	16	8	23	18	24

Källa: Elofsson (1998)

dock vissa iakttagelser göras. På mellanstadiet i Stockholm var pojkars formella delaktighet uppenbart högre än flickornas. På högstadiet framkommer en i det närmaste motsatt bild: fler flickor än pojkar innehade uppdrag av olika slag och agerade som ledare. En jämförelse mellan de båda regionerna visar dessutom större könsskillnader i Jönköping än i Stockholm i fråga om uppdrag.

På frågor om den upplevda delaktigheten blev resultatet följande:

Tabell 9:

Ungdomars upplevda delaktighet i idrottsföreningar. Andel (%) som tycker att de har goda respektive ej goda möjligheter att påverka antingen via ledare eller mer allmänt, uppdelade på stadium, kön och ort

		Stockholm				Jönköping					
		Mellanstadiet		Högstadiet		Mellanstadiet		Högstadiet		Gymnasiet	
		P	F	P	F	P	F	P	F	P	F
Tränare	Ja	70	67	57	56	84	80	70	69	65	70
tar hänsyn	Nej	12	15	33	26	7	15	22	26	22	19
Kan	Ja	59	55	63	67	81	82	71	74	61	72
bestämma	Nej	23	27	24	15	11	13	22	22	29	17
Vill best-	Ja	37	41	38	32	-	-	49	58	42	47
ämma mer	Nej	40	44	48	53	-	-	41	36	49	43

Källa: Elofsson (1998)

Resultatet visar att en majoritet av ungdomarna ansåg sig nöjda med sina möjligheter att påverka. Men samtidigt framkom att andelen missnöjda ökade i takt med stigande ålder. Dessutom verkar det finnas lokala variationer, eftersom andelen nöjda visade sig större i Jönköping än i Stockholm.

Flickor mer delaktiga än pojkar

I en avslutande analys konstaterar Elofsson att hans egna resultat inte bekräftar den allmänna bilden, det vill säga att kvinnor generellt är underordnade på alla beslutsnivåer inom idrottsrörelsen:

- Flickor tycks snarare, med undantag för mellanstadiet, ha högre både formell och upplevd delaktighet än pojkar i motsvarande ålder.
- De tycks inte heller vara hänvisade till mer underordnade beslutsformer, eftersom det är klart vanligare att de har uppdrag i styrelser eller arbetsgrupper.
- Flickor har inte heller lägre anspråk än pojkar. De tycks tvärtom vara mer engagerade i demokratifrågor och hävda ett intresse att få påverka.

Slutligen har Elofsson även undersökt hur den sociala rekryteringen ser ut inom ungdomsidrotten. Att pojkar och flickor generellt tenderar att föredra olika idrottsaktiviteter är ingen nyhet. Men detta behöver inte, enligt Elofsson, tolkas som ett problem ur jämställdhetssynpunkt. Idrottens stora och differentierade utbud av idrottsgrenar och verksamheter kan ju medföra att totalbilden är jämlik. Ett reellt problem är det dock om den totala rekryteringen är ojämn och om resurserna är orättvist fördelade.

Även i denna undersökning bestod källmaterialet av fritidsvaneundersökningar hos skolungdom; totalt ingick cirka 8700 elever, varav 4800 gick på mellanstadiet, 5400 på högstadiet och 3200 på gymnasiet.

Den första fråga Elofsson undersökte var hur stor andel av ungdomarna som över huvud taget tillhörde en idrottsförening. Resultatet blev följande:

Tabell 10.
Andelen (%) ungdomar som är medlemmar i idrottsföreningar

Stadium	Kön	Idrottsförening	Lagidrott	Individuell idrott
Mellanstadiet	Pojkar	66	52	25
	Flickor	55	26	36
Högstadiet	Pojkar	56	40	21
	Flickor	45	21	27
Gymnasiet	Pojkar	48	30	21
	Flickor	36	13	34

Källa: Elofsson (2000)

Resultatet visar att pojkar i större utsträckning än flickor är medlemmar i idrottsföreningar. Dessutom, vilket bekräftats i andra studier, minskar föreningstillhörigheten generellt med stigande ålder. I Elofssons studie framkom dessutom att denna tendens är starkare inom lagidrotter än inom individuella idrotter. Slutligen visar resultatet att pojkar dominerade i lagidrotter.

Social bakgrund avgör medlemskap

I nästa steg jämförde Elofsson ungdomarnas föreningsmedlemskap med deras familjers materiella resurser. Då framkom ett tydligt mönster: ju större resurser i familjen, desto sannolikare var det att ungdomarna tillhörde en idrottsförening. Den sociala bakgrunden fick dessutom starkast genomslag hos flickorna. Mer konkret visade det sig att flickor från familjer med stora resurser var medlemmar i idrottsföreningar i lika hög utsträckning som motsvarande grupp pojkar (på högstadiet var det till och med vanligare). Denna grupp tycktes således i hög grad erövrat männens/pojkarnas område. Flickor från familjer med mindre resurser var däremot inte medlemmar i idrottsföreningar i lika hög grad som motsvarande pojkgrupp. Det är således större social ojämlikhet inom flickors idrottande än inom pojkars.

Elitidrottande kvinnors väg till guldmedaljen

Forskare: Eva Olofsson, universitetslektor i pedagogik

Adress:
Idrottshögskolan Umeå universitet
901 87 Umeå

Det finns således studier som visar på skilda villkor för idrottande kvinnor och män i fråga om till exempel resursfördelning, uppmuntran och stöd från omgivningen. Innebär detta att det är svårare för kvinnor att verkligen lyckas i sin idrott, det vill säga nå den yppersta eliten? Frågan har undersökts av pedagogen Eva Olofsson, som låtit intervjua ett antal av våra mest framgångsrika idrottskvinnor om deras erfarenheter.[25]

Syftet med studien, som utfördes på uppdrag av Centrum för prestationsutveckling (CPU) var att kartlägga några kvinnliga idrottsutövares erfarenheter av, och deras inställning till idrott på internationell toppnivå. Särskild uppmärksamhet lades på ”karriären”, det vill säga olika strategier för att nå guldmedaljer. Undersökningen utfördes under perioden februari till april 1996. Sammanlagt intervjuades nio elitidrottskvinnor i såväl lag- som individuella idrotter. Sju var olympiska mästarinnor eller världsmästarinnor och två var europamästarinnor. Frågorna kretsade kring följande teman:

1) hur de förklarar sina egna framgångar
2) råd till andra unga idrottskvinnor
3) stöd från omgivningen
4) erfarenheter och inställning till kombinationen av elitidrott och familjeliv samt utbildning och yrkesliv

Kvinnornas beskrivning av den egna framgången beskrevs på likartat sätt och i könsneutrala termer. Återkommande framhölls behovet av talang, envishet, hård träning och värdet av en positiv miljö omkring sig. Följaktligen var uppmaningen till andra unga kvinnor att ha roligt, se långsiktigt, prioritera, ha tålamod och disciplin, sätta upp egna mål samt att träna hårt och allsidigt.

Träning upplagd för killar

Men därmed inte sagt att deras idrottskarriärer varit fria från könsdiskriminerande inslag. Framförallt två områden hade uppfattats som besvärliga. För det första ansåg de kvinnliga idrottsmästarinnorna att de haft sämre ekonomiska villkor än sina manliga kolleger. För det andra menade vissa att de tvingats träna efter en träningslära utvecklad utifrån kunskaper om manlig idrott. Eller som en av de intervjuade formulerade saken:

”Och passen var ju upplagda för grabbarnas träning...Så allting var ju tyvärr upplagt för dom hela tiden. Så det kändes lite jobbigt emellanåt.”

Slingriga karriärer

Sammanfattningsvis konstaterade Olofsson att de svenska mästarinnornas karriärvägar inte lät sig beskrivas i generella termer. Däremot menar hon att de kan karakteriseras som ”slingringa” jämfört med mäns idrottskarriärer, och ofta genom att idrottandet kombinerades med olika former av studier, förvärvsarbete och periodvisa uppehåll. Dessutom visade studien att de kvinnliga mästarinnorna sällan opponerat sig mot olika orättvisor som till exempel könsdiskriminering, vilket Olofsson tolkade på följande sätt:

”Oppositionen från en på sportfältet mindre framgångsrik kvinna skulle sannolikt inte tas på allvar - den protesterande skulle snarast betraktas som en ”dålig förlorare”...Genom denna form av symboliskt våld kan den manliga makten och könsförtrycket inom tävlingsidrotten upprätthållas!”

Genusteoretiska och filosofiska perspektiv

Barns föreställningar om idrott och genus

Forskare: Birgitta Fagrell, fil. dr i pedagogik

Adress:
Idrottshögskolan
Box 5626
114 86 Stockholm

Hur och när uppstår idéer om kvinnligt och manligt? Har vi redan som barn könsstereotypa föreställningar? Och vilken roll spelar idrotten i detta sammanhang? Ja, hur resonerar egentligen barn i frågor om idrott kopplat till kön? Detta är några av de frågor som pedagogen Birgitta Fagrell, analyserade i sin avhandling *"De små konstruktörerna" (2000).*[26]

Avhandlingen övergripande syfte var att belysa och problematisera barns förställningar om kvinnligt och manligt i relation till kropp, idrott, familj och arbete. De konkreta frågeställningarna fördelades över tre nivåer:

1) Hur barn inordnar verksamheter i kategorierna kvinnligt och manligt.
2) Vilka logiker/resonemang som bär upp dessa föreställningar.
3) Att utröna vad som är tabu i barnens föreställningsvärd, det vill säga vad kvinnor och män inte kan eller inte får göra, hur kvinnor och män inte får se ut och vilka egenskaper de inte får ha.

Idrott formar kvinnlighet och manlighet

Undersökningsgruppen bestod av 60 barn i sjutill åttaårsåldern. Barnen kom från tre skolor i Stockholmsområdet och intervjuades var för sig. För att underlätta för barnen att samtala och besvara ofta komplicerade frågor om kvinnligt och manligt, utformades en serie bilder. På så sätt kunde barnen konkret, och utan närmare överläggning, plocka ut de bilder som man ansåg bäst överensstämde med intervjufrågorna. Därefter kunde samtalet fortskrida med att barnen fick kommentera och motivera sina bildval.

Att just idrotten inordnades i undersökningen, motiverade Fagrell med att detta är en viktig uppfostringsmiljö och social mötesplats där barn, genom att ingå i en grupp, lär sig att hantera sociala koder och relationer. Dessutom är idrotten en plats där barn tidigt lär sig att förhålla sig till kvinnligt och manligt. Hennes undersökning är därmed signifikativ för en inriktning inom genusforskningen som snarare intresserar sig för hur idrotten formar och påverkar idéer om kvinnlighet och manlighet, istället för den närliggande frågan om jämställda idrottsförhållande för kvinnor och män.

"Genom idrott kan flickor och pojkar på ett konkret sätt få uppleva sin kropp och kroppslig kompetens inom en könsordning där gränser för kvinnlighet och manlighet både upprätthålls och utmanas. Flickorna lär sig hur kvinnlig idrott iscensätts, och pojkarna lär sig hur manlig idrott iscensätts..." [27]

Som exempel på Fagrells intervjumetod, kan nämnas en bildserie där barnen hade att välja mellan fem bilder vardera på idrottsgrenarna fotboll, simning och ishockey. Inom varje gren fanns två bilder som visade en typisk tävlingssituation på antingen pojkar eller flickor. På två andra bilder var tävlingsmomentet nedtonat och barnens kroppshållning mer avslappnad. Den sista bilden visade flickor och pojkar tillsammans och i en mer lekfull situation. Med dessa bilder som underlag fick de intervjuade barnen därefter besvara frågor om vilka bilder som bäst beskrev vad idrott är, och varför man till exempel föredrog pojklaget i ishockey istället för flicklaget.

"Tjejgrejer" och "pojkgrejer"

Fagrells studie visade tydliga genusmönster. Även om de sällan kunde motivera sina svar, hade varken pojkar och flickor större svårigheter att peka ut särskilda "tjejgrejer" och "pojkgrejer" inom idrotten. Som exempel sade sig pojkar föredra idrotter som fotboll, ishockey och bordtennis men undvek aktiviteter förknippade med dans, grace och skönhet. På motsvarande sätt föredrog flickorna ridning och

konståkning, men undvek lagidrotter och aktiviteter som utmärks av kraft och våghalsighet.

Fagrell konstaterade vidare att barnens resonerande kring idrotten i stor utsträckning baserades på att de ”visste” vad pojkar respektive flickor gör. Man accepterade helt enkelt och utan reflektion idrotten som en naturligt könssegregerad värld. Dessutom framkom att barnen värderade kategorierna manligt och kvinnligt på skilda sätt. Idrottande pojkar tillskrevs egenskaper som styrka och mod, det vill säga egenskaper som är nödvändiga för att lyckas inom idrotten. Med kvinnlighet blev associationerna däremot svaghet, ”fjompighet” och rädsla. Detta synsätt var gemensamt hos både pojkarna och flickorna. Mot denna bakgrund blev Fagrells slutsatser inte särskilt uppmuntrande ur ett jämställdhetsperspektiv:

”Idrotten som genusregim medverkar till att upprätthålla en könssegregering av aktiviteter där den manliga kroppens överlägsenhet…befästs även i den ålder då det inte finns någon större fysisk skillnad mellan barnen. Både flickor och pojkar målar upp relationen mellan flickor och pojkar inom idrotten efter en könsstereotyp mall. Mannen stark, kvinnan svag, mannen djärv, kvinnan försiktig. En del flickor signalerar att de är beredda att pröva aktiviteter som är vigda åt pojkar. Ingen pojke uttryckte någon direkt önskan att få vidga gränsen för sitt köns erfarenheter genom att prova de med kvinnligt kön märkta aktiviteterna. Så länge genusideologin säger: ve den pojke som ”nedlåter” sig att vilja pröva flickaktiviteter, håller sig pojkarnas önskningar om vad de vill göra inom genuslogikens ramar.” [28]

Iscensättning av kön inom ungdomsfriidrotten

Forskare: Håkan Larsson, fil. dr i pedagogik och universitetslektor vid Högskolan Dalarna, Falun

Adress:
Högskolan Dalarna
Selma Lagerlöfsplatsen
791 88 Falun

Pedagogen Håkan Larsson har intresserat sig för hur idrottande ungdomar ser på sitt idrottande ur ett genusperspektiv. En stor del av hans avhandling, *"Iscensättningen av kön i idrott" (2001),* baseras på intervjuer med 18 unga friidrottare och deras tränare. [29] Samtliga ungdomar var hemmahörande i Stockholmsområdet och mellan 16 och 19 år gamla. Intervjuerna var strukturerade och kretsade kring fyra övergripande teman: "jag själv och min idrott", "relationen till tränaren", "synen på kroppen" och "synen på flickor och pojkar i idrott". Och även om undersökningsgruppen var betydligt äldre än i Fagrells studie ovan, visade resultatet att stereotypa föreställningar om manligt och kvinnligt är vanligt även hos äldre ungdomar. Men samtidigt framkom motstridigheter i de intervjuades resonemang som kan tolkas som ett motstånd mot eller uppluckring av traditionella konstruktioner av socialt kön.

Flickor ser sig seriösare

För det första tenderade nämligen ungdomarna att betrakta sig själva på ett sätt, och sina friidrottskompisar på ett annat sätt. Mer konkret beskrevs pojkar generellt med egenskaper som har ett samband med prestationsinriktad idrott, såsom att vara utåtriktade, aktiva och förnuftiga, medan flickor på motsvarande sätt karakteriserades som relationsorienterade, inåtriktade, passiva och känslomässiga. När ungdomarna däremot skulle beskriva sig själva och sin egen inställning till idrotten framkom en helt motsatt bild. Medan pojkarna ofta underströk kamratskap, sociala värden och en mera ledig inställning till prestationsmomentet, tenderade flickorna att framhålla en betydligt mer seriös inställning till sitt eget idrottande.

En liknande motstridighet framkom i ungdomarnas syn på sina tränare. Generellt menade de intervjuade att pojkar föredrar mer auktoritära och prestationsinriktade tränare, medan flickor sades föredra ett mer demokratiskt och individorienterat ledarskap. Men på frågan om vad de själva tyckte bäst om, blev svaret återigen det motsatta.

Ett viktigt undersökningsresultat var således att det fanns tydliga "sprickor" mellan hur ungdomarna generellt förhöll sig till manligt och kvinnligt, och sina egna attityder till sitt idrottande. Enligt Larsson var detta särskilt tydligt hos flickorna, vilka valt att delta i en tävlingsidrott som länge förknippats med manlighet. Han menar vidare att friidrottsflickorna utvecklat ett antal strategier för att förena det paradoxala att kvinnor får och förväntas delta i tävlingsidrotten samtidigt som denna har typiskt manliga förtecken.

"Att (för flickor) delta i idrott är både möjligt och önskvärt, men deltagande i starkt prestationsinriktad (och 'seriös') tävlingsidrott är knappast förknippat med det som brukar kallas 'bejakande av sin kvinnlighet'. Det seriösa idrottandet har i denna bemärkelse ett pris, t. ex. att undvika allt som kan uppfattas som 'socialt' och därmed 'oseriöst'. Flera flickor utvecklar dessutom en specifik strategi för att, som det verkar, hantera det motsägelsefulla faktum att flickor 'egentligen' inte gillar prestations- och tävlingsinriktad idrott...Sprickorna i resonemangen gäller också pojkarna. Dessa ger uttryck för ett betydligt mer socialt och kroppsligt orienterat förhållningssätt till sig själv och sitt idrottande än vad vi kanske är vana vid. Tillika framträder pojkarna som något mer osäkra inför sin kropp och sin kroppslighet än vad som är brukligt. I förlängningen av detta resonemang blir det möjligt att säga att flickorna i själva verket är väl så förnuftiga och disciplinerade som pojkarna, vilka i större utsträckning framstår som halvhjärtade tävlingsidrottare."

”Sexponeringen” inom damidrotten

Forskare: Karin Redelius, fil dr i pedagogik vid Idrottshögskolan i Stockholm

Adress:
Idrottshögskolan
Box 5626
114 86 Stockholm

Även pedagogen Karin Redelius har intresserat sig för temat idrott och genus. Ett exempel utgör en artikel i *Svensk idrottsforskning med titeln ”Att vara landslagstjej och läcker eller bara sorglig att se”.*[30] Utgångspunkten är här en tilltagande sexponering inom damidrotten, det vill säga att allt fler kvinnliga elitidrottare låter sig exponeras mer eller mindre lättklädda i olika sport- eller herrtidningar. Redelius frågar sig hur detta fenomen skall tolkas. Är det en naturlig följd av att elitidrotten blivit allt mer kommersiell, sponsorberoende och mediaanpassad? Och vilka är egentligen följderna ur ett jämställdhetsperspektiv? Skall det betraktas som något positivt och att dessa kvinnor utnyttjar sitt utseende för att stärka sina möjligheter att idrotta på elitnivå. Eller skall det istället uppfattas som en negativ utveckling för jämställdheten där kvinnorna utnyttjas i ett manligt dominerat system?

Med hänvisning till olika bidrag i den genusteoretiska idrottsforskningen presenterar Redelius ett antal tolkningsmöjligheter. En möjlighet är att, i enlighet med pedagogen Eva Olofsson, förstå sexponeringen som en strategi för kvinnor att kunna delta i en manligt präglad idrottsvärld utan att därmed misstänkliggöras som ”riktiga” kvinnor. Att framhäva sin könsidentitet skall därmed ses som en markering av att man ägnar sig åt en manlig aktivitet utan att därmed själv framstå som maskulin.

”För att inte utmana de gängse bilderna av femininitet och maskulinitet i vårt samhälle, måste kvinnor som ägnar sig åt maskulina aktiviteter alltså krydda dessa med en tydlig feminin markering.”

Kvinnors kroppar kopplas till erotik

Redelius tillägger att även idrottsmäns kroppar flitigt exponeras i massmedia. Skillnaderna är dock stora. Vanligtvis presenteras de manliga idrottsutövarna i idrottsliga sammanhang. Även om de således bär åtsittande kläder som snarare framhäver än döljer deras kroppar, blir resultatet därmed att deras manlighet förstärks. När kvinnoidrottare däremot ”viker ut sig” i media kopplas deras kroppar till sexualitet och erotik. Att ishockeyspelaren Börje Salming villigt poserat i kalsonger är inte heller jämförbart med att till exempel friidrottaren Malin Ewerlöf låtit sig fotograferas i leopardbikini. För Salming var målet att sälja en produkt - kalsonger av eget märke. I Ewerlöfs fall var det däremot hon, snarare än bikinin, som var produkten i fråga. Precis som sociologen Jennifer Hargreaves, menar Redelius därför att sådana bilderna bidrar till att den kvinnliga idrotten trivialiseras och banaliseras.

Mannen fortfarande norm

I ett avslutande resonemang konstaterar Redelius att RF visserligen bedrivit ett målmedvetet och kontinuerligt jämställdhetsarbete under senare decennier, men att mycket ännu återstår innan förbundet uppnått det fastslagna målet att *”kvinnlig och manlig idrott värderas lika och prioriteras på ett likvärdigt sätt”.* Trots alla goda föresatser utgör således mannen alltjämt den norm inom idrotten som kvinnor, på grund av sina sämre fysiska förutsättningar, sällan lyckas leva upp till. Och även om kvinnor numera fått tillträde till de flesta idrottsgrenar, tävlar efter samma regelsystem och med likadana redskap, blir deras prestationer ”så gott som alltid” bedömda som ”sämre” i jämförelse med sina manliga kolleger. Det är först när dessa ”i hög grad socialt skapade” värderingar förlorat sitt grepp om den extrema elit- och prestationsidrotten, som jämställdhet kan bli en realitet.

”Så länge den manliga normen gäller kommer idrottande kvinnor sannolikt ha svårt att helt accepteras, trots alla skickligt utarbetade jämställdhetsplaner och alla pågående projekt som syftar till ökat inflytande för kvinnor.”

Varför ska kvinnor och män tävla var för sig?

Claudio Marcello Tamburrini, forskarassistent och lärare i praktisk filosofi

Adress:
Filosofiska institutionen
Göteborgs Universitet
Box 200
405 30 Göteborg

Avslutningsvis skall ett exempel på filosofiska perspektiv i frågan om idrottens jämställdhet presenterar. I en artikel med titeln ”Amazonernas återkomst!” diskuterar filosofen Claudio Marcello Tamburrini en i grunden mycket enkel fråga: hur kommer det sig att vi i Sverige - som sedan länge verkat för jämställdhet inom arbetslivet - så sällan ifrågasätter könssegregeringen inom elitidrotten? Eller mer konkret: varför tillåts inte kvinnor mäta sin krafter med sina manliga kollegor? Varför är inte alla idrottsgrenar öppna för alla, oavsett kön?

På sedvanligt filosofiskt manér, analyserar Tamburrini problemet genom att först precisera olika argument för bibehållen könssegregation inom idrotten, för att därefter påvisa dessa ståndpunkters brister. Den första typen av argument klassificeras som ”konservativa” och gör på olika sätt gällande att det vore skadligt för kvinnor att tävla mot män. Till denna kategori hänförs uppfattningen att könsintegrerade tävlingar skulle ”defeminisera” kvinnor, det vill säga göra dem ”okvinnliga” eftersom de skulle utveckla en muskelmassa och fysisk styrka liknande mäns. Ett närliggande argument är tanken att det vore hälsofarligt för kvinnliga idrottare att utsätta sig för de enorma fysiska påfrestningar som kännetecknar manlig elitidrott. Enligt Tamburrini är båda argumenten i grunden ohållbara. Det förstnämnda utdöms som sexistiskt. Det efterföljande argumentet utdöms på motsvarande sätt som könsdiskriminerande eftersom män - men inte kvinnor - tydligen skall vara fria att utsätta sig för de hälsorisker som idrott på elitnivå ibland kan medföra.

Därefter diskuteras feministiska argument för att kvinnor och män alltjämnt skall tävla åtskilda. I dessa resonemang är grundtanken att slopad könssegregation skulle utarma kvinnoidrotten, eftersom de bästa kvinnorna skulle söka sig till blandade tävlingar. Därmed skulle den rena kvinnoidrotten, ännu starkare än idag, uppfattas som en ”andra sortens verksamhet” och ideligen förlora sina största talanger.

Tamburrini menar att dessa argument bör tas på allvar. För även om dagens elitidrottande kvinnor utsätter sig för lika hård träning som männen, finns det alltjämnt många idrotter där kvinnornas prestationsnivåer är lägre än männens. Att omgående slopa alla former av könsuppdelningar inom idrotten vore därför allt annat än rättvist. Dessutom vore det negativt ur ett jämställdhetsperspektiv. I kraft och snabbhetssporter skulle kvinnorna bli ständiga förlorare, deras motivation skulle sina och på sikt även deras deltagande i dessa mansdominerade idrotter. Eller som han själv formulerar saken:

”Hur mycket vi än önskar att kvinnor hade samma prestationsnivå som män inom de olika sporterna, kan vi inte rimligen anordna tävlingar som om de redan hade det.”

Det finns således, enligt Tamburrini, ett dilemma inbyggt i dagens elitidrott. Å ena sidan bör den orättfärdiga könssegregationen inom elitidrotten elimineras eftersom den gynnar män både i fråga om prissummornas storlek och massmedias uppmärksamhet. Å andra sidan understiger idrottskvinnornas prestationsnivåer ofta männens, med följden att könsintegrerade tävlingar både vore orättvisa och därmed negativa ur ett jämställdhetsperspektiv.

Skillnader går att överbrygga

Frågan är därmed hur detta dilemma skall lösas. Ja, att försöka förändra elitidrottens marknadsmässiga villkor, till exempel att i jämställdhetens namn omfördela idrottens prissummor till kvinnornas fördel eller försöka styra massmedierna till ökad bevakning av kvinnoidrott, är ingen lämplig väg. Det grundläggande problemet är ju, enligt Tamburrini, att idrottskvinnor ännu inte nått till männens prestationsnivå - och följaktligen är det där som åtgärderna bör sättas in. Dessutom menar han att det saknas biologiska förklaringar till att idrottskvinnor ofta presterar mindre än män. Tvärtom ser han prestationsgapet främst som en följd av

kvinnornas sämre förutsättningar att verkligen satsa på sin idrott, av invanda familjeroller och samhällets otillräckliga satsningar på tjejsporter. Och detta är - kort sagt - skillnader som går att överbryggas. Med lite nytänkande och långsiktig planering behöver därmed, enligt Tamburrini, inte dagens ojämlikhet nödvändigtvis bestå även imorgon.

”Som ett led i denna process, behöver vi ha blandtävlingar inom barnidrotten och gymnastikundervisningen i skolan. De för idrottsprestationen relevanta fysiologiska skillnader mellan pojkar och flickor inträder först i mellanstadieåldern. Lämpligt uppmuntrade, finns det ingen anledning för att tjejer under tonåren ska vara sämre rustade att idrotta än killar. Med delat ansvar för hemmet och barnuppfostran borde denna likhet också kvarstå i vuxen ålder.”

Vidare läsning

Ulf Blomdahl, *”*Missgynnas kvinnor av de offentliga satsningarna på fritidsområdet?” i SOU 1996:3, *Fritid i förändring. Om kön och fördelning av fritidsresurser. Slutbetänkande av Fritidsutredningen*

Stig Elofsson & B. Gustanvsson-Florå, B. *Vad söker ungdomar i idrotten?* Kultur- och idrottsförvaltningen, forskningsenheten (Stockholm 1994)

Stig Elofsson, *Varför är ungdomar med i idrottsförening?* Kultur- och idrottsförvaltningen, forskningsenheten (Stockholm 1994)

Stig Elofsson, ”Värdeskillnader - ett problem för idrottens jämställdhet ”, i *Svensk idrottsforskning* nr 1 1996

Stig Elofsson, ”Formell och upplevd delaktighet i idrottsförening”, i *Svensk idrottsforskning* nr 2 1998

Stig Elofsson, *”Större ojämlikhet inom flick- än pojkidrott”,* i Svensk idrottsforskning nr 2 2000

Lars-Magnus Engström m fl, Liv 90, Rapport 1. *Livsstil - prestation- hälsa*. Motionsvanor, fysisk prestationsförmåga och hälsotillstånd bland svenska kvinnor och män i åldrarna 20-65 år (Stockholm 1993)

Lars-Magnus Engström, *Idrott som social markör* (Stockholm 1999).

Birgitta Fagrell, ”Djupdykning i det könsteoretiska fältet”, i *Svensk idrottsforskning* nr 3 1997

Birgitta Fagrell, *De små konstruktörerna* (Stockholm 2000)

Kari Fasting, ”Homofobi, kvinnor och elitidrott”, i *Svensk idrottsforskning* nr 4 1999

Håkan Larsson, ”Idrott och kroppsbild - Exempel från friidrott” i *Svensk idrottsforskning* nr 2 1998

Håkan Larsson, ”Kan idrott vara jämställd?” i *Svensk idrottsforskning* nr 4 1999

Håkan Larsson, Iscensättningen av kön i idrott: en nutidshistoria om idrottsmannen och idrottskvinnan (Stockholm 2001)

Eva-Carin Lindgren & Bengt Fridlund, ”Unga kvinnor platsar inte inom föreningsidrotten”, i *Svensk idrottsforskning nr 2 1998*

Eva-Carin Lindgren, *Empowerment för tjejer inom idrotten: en kvalitativ och kvantitativ utvärdering av Idrottsledarkurs för tjejer inom projektet Tjejer på arenan* (Farsta 1999)

Eva-Carin Lindgren & Bengt Fridlund, ”Självstärkande idrottsledarkurser får tjejer att ta för sig inom idrotten”, i *Svensk idrottsforskning* nr 1 2000

Eva-Carin Lindgren & Josefina Ström, ”Social och glad motion för fysiskt inaktiva unga och äldre kvinnor”, i *Svensk idrottsforskning* nr 4 2001

Jane Nilsson Gangnebien & Suzanne Söderström, ”En bild säger mer än 1000 ord…”, i *Svensk idrottsforskning* nr 4 1999

Jane Nilsson Gangnebien, ”Kvinnogymnastik på manlig arena”, i Birgitta Fagrell och Per Nilsson (red) *Talet om kroppen. En antologi om kropp, idrott och kön* (Stockholm 1998)

Per Nilsson, *Fritid i skilda världar. En undersökning om ungdomar och fritid i ett*

nationellt och kontextuellt perspektiv (Stockholm 1998)

Eva Olofsson, *Har kvinnorna en sportslig chans? den svenska idrottsrörelsen och kvinnorna under 1900-talet* (Umeå 1989)

Eva Olofsson, ”Likhet och särart: om kvinnors motstrategier i svensk idrottsrörelse”, i Eva Olofsson och Anita Wester-Wedman (red) *Kvinnorna och idrotten: rapport från Nordiskt seminarium om kvinnor och idrott i Umeå den 26-28 mars 1990* (Stockholm 1990)

Eva Olofsson & Ingela Cederberg, *En katt bland hermeliner* (Farsta 1996)

Eva Olofsson, *”Jämställdhet i svensk idrottsrörelse - hot eller möjligheter”,* i Aktuell beteendevetenskaplig idrottsforskning 1997

Eva Olofsson, Slingrig väg till guldmedaljen, i *Svensk idrottsforskning* nr 4 1999

Karin Redelius, ”Att vara landslagstjej och läcker eller bara sorglig att se”, i *Svensk idrottsforskning* nr 4 1999

Karin Redelius, *Ledarna och barnidrotten: idrottsledarnas syn på idrott, barn och fostran* (Stockholm 2002)

SOU 1995:145, *Fria val? - om kön, makt och fritid.* Delbetänkande av Fritidsutredningen

SOU 1996:3, *Fritid i förändring.* Om kön och fördelning av fritidsresurser. Slutbetänkande av Fritidsutredningen

Suzanne Söderström, ” Kvinnokroppen i läkarnas klor : om kropps- och fritidskultur i ett könsperspektiv”, i Birgitta Fagrell och Per Nilsson (red) *Talet om kroppen. En antologi om kropp, idrott och kön (Stockholm 1998)*

Claudio Marcello Tamburrini, ”Amazonernas återkomst!”, i *Svensk idrottsforskning* nr 2 1999

Ulla Tebelius, ”Varför fortsätter tonårsflickor att idrotta?”, i *Svensk idrottsforskning* nr 2 1998

Ulla Tebelius, ”Självtillit eller prestationsångest? Idrottande och tonårsflickors identitet”, i *Svensk idrottsforskning nr 4 1999*

Torbjörn Tännsjö & Claudio Tamburrini (red) (London 2000)*, Values in sport : elitism, nationalism, gender equality and the scientific manufacturing of winners,*

Wetterberg Tomas, *Vill man ha jämställdhet? Slutrapport för projekt Män och jämställdhet* (Stockholm 2002)

Jannike Wåhlberg, *Orientering - en jämställd idrott? - en studie av attityder till orientering och ledarskap bland kvinnliga orienterare i Dalarna* (Falun 1998)

Åström, Gertrud, *Med flätorna i brevlådan: en studie av könsmaktsordningen inom idrottsrörelsen* (Farsta 1995)

Fotnötter

1 Nationella sekretariatet för genusforskning, *Kön eller genus*, s. 4 (Göteborg 1999)
2 *Jämställdhetspolitiken inför 2000-talet.* Regeringens skrivelse 1999/2000:24.
3 Regeringens skrivelse 1999/2000:24.
4 Nationella sekretariatet för genusforskning, *Kön eller genus*, s. 13 (Göteborg 1999).
5 Wetterberg Tomas, *Vill man ha jämställdhet?* Slutrapport för projekt Män och jämställdhet (Stockholm 2002), s. 72.
6 Genusforskning, Kön eller genus, s. 14-15.
7 Håkan Larsson, *Iscensättning av kön i idrott.* En nutidshistoria om idrottsmannen och idrottskvinnan (Stockholm 2001), s. 228.
8 Larsson (2001), s. 31.
9 Eva Olofsson, *Har kvinnorna en sportslig chans? Den svenska idrottsrörelsen och kvinnorna under 1900-talet* (Umeå 1989), s 15.
10 Olofsson (1989), s. 182.
11 Larsson (2001), s. 244.
12 JUAB, Jämställdhetsutveckling AB, *Jämställd idrott?*, Riksidrottsförbundet, 1993
13 JUAB, Jämställdhetsutveckling AB, *Tiden hjälper men räcker inte till* - om jämställdhetsarbetet inom idrotten, Riksidrottsförbundet (Farsta 1995).
14 Larsson (2001), s. 254.
15 Larsson (2001), s. 254.
16 Se Lars-Magnus Engström m fl, Liv 90, *Rapport 1. Livsstil - prestation- hälsa. Motionsvanor, fysisk prestationsförmåga och hälsotillstånd bland svenska kvinnor och män i åldrarna 20-65 år* (Stockholm 1993).
17 Lars-Magnus Engström, Idrott som social markör (Stockholm 1999).
18 För resultatet, se Per Nilsson, *Fritid i skilda världar. En undersökning om ungdomar och fritid i ett nationellt och kontextuellt perspektiv* (Stockholm 1998).
19 Engström (1993), s. 156.
20 Sammanställningen är publicerad i SOU 1995:145, *Fria Val? Om kön, makt och fritid.*
21 SOU 1996:3, *Fritid i förändring. Om kön och fördelning av fritidsresurser,* s. 94.
22 SOU 1996:3, *Fritid i förändring. Om kön och fördelning av fritidsresurser,* s. 139-153.
23 Ulf Blomdahl, ”Missgynnas kvinnor av de offentliga satsningarna på fritidsområdet” i SOU 1996:3, s. 209-238.
24 Se Stig Elofsson, *Värdeskillnader : ett problem för idrottens jämställdhet* (Stockholm 1996), samt Stig Elofsson, ”Värdeskillnader - ett problem för idrottens jämställdhet ”, i *Svensk idrottsforskning nr 1 1996.*
25 Eva Olofsson, *Guldmedalj på kvinnors vis (Umeå 1996),* se även Eva Olofsson, ”Slingrig väg till guldmedaljen” i *Svensk idrottsforskning nr 4 1999.*
26 Birgitta Fagrell, *De små konstruktörerna. Flickor och pojkar om kvinnligt och manligt i relation till kropp, idrott, familj och arbete* (Stockholm 2000).
27 Fagrell (2000), s. 123.
28 Fagrell (2000), s. 150-151.
29 Håkan Larsson, *Iscensättningen av kön i idrott. En nutidshistoria om idrottsmannen och idrottskvinnan* (Stockholm 2001).
30 Karin Redelius, ”Att vara landslagstjej och läcker eller bara sorglig att se”, i *Svensk idrottsforskning nr 4 (1999).*

RIKSIDROTTSFÖRBUNDET

Idrottens Hus, 123 87 Farsta Tel: 08-605 60 00 Fax: 08-605 62 00
E-post: riksidrottsforbundet@rf.se Hemsida: www.rf.se